

Güncel Bazı Alevî-Bektâşî Problemlerine Abdal Musa Tekkesi Merkezli Bir Bakış

Ramazan BUYRUKÇU*
Ramazan UÇAR**

ABSTRACT

In this article, it will be discussed problems of Alevism from the point of Tekke of Abdal Musa. Firstly, it will be mentioned about Tekke of Abdal Musa. Today, it will be told about religious education in Alevi tradition.

KEY WORDS: *Tekke of Abdal Musa, religious education, Alevism.*

1. Problem

20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başları bilimsel ve teknolojik gelişmelerin en hızlı yaşandığı dönemdir. Bu bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel bireysel/toplumsal değişim de kendini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşanan *insan* merkezli anlayışlar, (ifade özgürlüğü, insan hakları ve demokratikleşme vb.) az gelişmiş ve gelişmişte olan ülkeleri de derinden etkilemeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkeler kategorisinde değerlendirilen ve İslam dünyasının Batı'ya açılan kapısı durumunda olan ülkemiz de bu değişim ve gelişmelerden doğal olarak etkilenmektedir. Türk toplumunun demokratikleşme süreci yarım yüzyılı aşkın bir süredir -sancılı da olsa- başarıyla devam etmektedir. Süreçte zaman zaman din/mezhep ve etnisiteye dayalı siyasî yönelimler olsa da, bu güne kadar bu tür yaklaşımlar toplumsal katmanlarda kabul görmemiş, toplum bu tür arayışları genelde reddetmiştir. Bu anlamda Türk Devleti, İslam ile demokrasinin içselleştirildiği ender İslam ülkelerinden biridir. Türk milleti bireysel ve toplumsal beklenti ve ihtiyaçlarını demokrasi içinde karşıla-

* **Prof. Dr.**, SDÜ. İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı

** **Doç. Dr.**, SDÜ. İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı

maya destek vermiştir. Siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda gelişen demokraside bireyler kendilerini ifade edebilme imkanına kavuştuğu gibi, dinî grup/hareketler de kendilerini tanımlama ve ifade etme imkan ve fırsatını yakalamıştır. Bu grup/hareketlerden biri de Alevîlik-Bektâşîliktir.

Alevîlik-Bektâşîlik Türk toplumunun dinî, siyasî, sosyal, iktisadî ve kültür hayatında önemli bir yere sahiptir. Başka bir ifadeyle Alevîlik-Bektâşîlik söylem, tanım ve tanımlama açısından homojenlik göstermese de günümüzde dini/kültürel talepleri olan sosyal grup/hareket özelliği taşımaktadır. Ülkemizde Alevî-Bektâşî geleneği; yapısal özelliği, sosyo-kültürel beklenti ve talepleriyle, siyasi ihmal veya istismar konusu yapılmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliğine giriş sürecinde müzakere metinlerinde Alevîliğin dini azınlık olarak gösterilme çabaları, Alevî-Bektâşîlerin sosyo-kültürel haklarının kazanılması ve korunmasına yönelik arayışlara hız kazandırdığı kadar, Alevî-Bektâşîlerin ikaz ve itirazlarına da neden olmuştur. Güncel bir problem olarak Alevîlik-Bektâşîlik resmi/sivil çeşitli platformlarda ele alınmaktadır. Alevî-Bektâşîlerin beklentileri -farklılık göstermekle birlikte- genelde; kimlik tanımlaması, din eğitimi ve din hizmetleri alanlarında yoğunlaşmaktadır. Başka bir ifade ile Alevîlik-Bektâşîlik ile ilgili problemler söz konusu alanlar üzerine yoğunlaşmış gözükmektedir.

Bu makalemizde Alevîlik-Bektâşîliğin önemli merkezlerinden biri olan "Abdal Musa Tekkesi" özelinden hareketle, problem olarak algılanan konularla ilgili düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışırken, Abdal Musa Tekkesi'nin teori ve uygulamaları ile bir model olup/olamayacağını tartışmaya açmaya çalışacağız.

2. Abdal Musa Tekkesi

Abdal Mûsa Tekkesi, XIV. yüzyılda kendi adı ile anılan Abdal Mûsa (ölm.1390-1410) tarafından kurulmuş olup, Alevî-Bektâşî geleneğinin önemli merkezlerinden biridir. Tekke'nin önemi kurucusu Abdal Mûsa'dan kaynaklanmaktadır. Çünkü Abdal Musa'nın Alevî-Bektâşî geleneğinin oluşması, kurumsallaşması ve yaygınlaşmasında önemli rolü vardır. Abdal Musa Alevî-Bektâşî geleneğinde Hacı Bektaş Velî'den sonra geleneğin ikinci piri (Pîri Sâni) olarak bilinir.¹

1 Köprülü, M. Fuat, "Abdal Musa", *Türk Kültürü*, Ankara, 1973, S.124, s.200; Uçkan, Özgür, "Abdal Musa: Bibliyografik Bir Yaklaşım", *Toplum Bilim Dergisi*, İstanbul, 1992, S.1, s.83.

Hacı Bektaş Velî Tekkesi “Pir Evi” olarak tanınır. Bunun dışında dört ana merkez (Rumeli’de Dimetoka’da Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Kerbela’da, Kerbela, Antalya/Elmalı’da Abdal Mûsa Sultan, Kahire’de de Kaygusuz Sultan Dergahları bulunmaktadır. “Halife” makamı olarak bilinen bu dergahların içinde Abdal Mûsa Tekkesi, Türkiye’de bulunması ve Alevî-Bektâşî kültürüne katkıları nedeniyle, tüm Alevî-Bektâşî geleneğinde, özellikle ülkemizde ayrı bir yere ve öneme sahiptir.

Abdal Mûsa’nın Bursa ve çevresinde bir süre faaliyetlerini yürüttükten sonra, Antalya/Elmalı, Tekke Köyü’ne geldiği ve orada faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir.² Abdal Mûsa bu yöreye yerleşerek tekkesini kurmuş, birçok derviş yetiştirmiş ve yörenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasına büyük katkı sağlamıştır. Onun tekkede yetiştirdiği müridler çevreye dağılmış ve geleneğin yaygınlaşmasında büyük hizmet görmüşlerdir. Örneğin, Kaygusuz Abdal, Abdal Mûsa Tekkesi’nde iyi bir eğitim aldıktan sonra Mısır’a giderek, kendi adıyla anılan tekkeyi kurmuş ve geleneğin kök salmasını sağlamıştır. Teke yöresi başta olmak üzere Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu hatta Kuzey Afrika’ya kadar uzanan bir çizgide Abdal Mûsa Tekkesi’nin etkisini görmek mümkündür. Abdal Mûsa Tekkesi hem yörenin hem de yakın ve uzak çevrenin manevî ışık kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Abdal Musa Tekke’sinin bulunduğu yörede tarihin hiçbir döneminde ve günümüzde Alevî-Bektâşî/Sünnî çatışması yaşanmamış, aksine tüm sosyal kesimler Tekke’yi manevi bir mekan olarak kabul etmişlerdir. Öyle ki; Sünni inanca sahip pek çok insan çeşitli vesilelerle Abdal Musa Türbesini ziyaret etmekte, hatta adak kurbanlarını burada kesip bağışlamaktadır. Her yıl yapılan ve geleneksel hale dönüşen “Abdal Mûsa’yı Anma Törenleri” yörede manevi bir atmosfer oluşturmaktadır. Çeşitli ülkelerden ve ülkemizin dört bir yanından gelen ziyaretçiler, Abdal Musa Tekkesi’ni (Türbesini) ziyaret ederek, dua ve niyazlarda bulunmaktadır. Daha genel bir ifade ile Abdal Mûsa Tekkesi yörenin manevi simgesi olmuş ve bu misyonunu hâlâ korumaktadır.

Abdal Mûsa Tekkesi, XIV. yüzyıldan başlamak üzere, XX. Yüzyıla kadar yapılan çeşitli eklemelerle hemen hemen Hacı Bektaş Velî Tekkesi kadar büyütülmüştür. Tekke, iç içe üç avlulu bir planda yapılmış ve üçüncü avluda; türbeler, mezarlık ve kutsal emanetlerin saklandığı mekanlar bulunmaktadır.³

2 Güzel, Abdurrahman, *Abdal Musa Velayetnamesi*, Ankara, 1999, s.45.

3 Akçay, İlhan, “Abdal Musa Tekkesi”, VII. *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1972, s.362.

Abdal Mûsa Türbesi; Abdal Musa, kardeşi Zeynep, annesi Ümmü Gül-süm, babası Hasan Gazi, müridi Kaygusuz Abdal ve girişte sağda bir ve solda iki olmak üzere üç derviş sandukasından ibarettir. Ayrıca türbede kutsal emanetler de bulunmaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin dört emanetin Abdal Mûsa'ya teslim edilmesini istediği; “*Ya Erenler, Genceli’de genç ay gibi doğam, adum Abdal Mûsa çağırduram, Beni isteyen anda gelsün bulsun*” sözlerinden anlaşılmaktadır. Bunlar, *Kara Sancak*, Hz. Peygamberin Sancağı olduğu ifade edilir, bugün yoktur. Onun yerine temsilen bir sancak vardır. *Mermer Çırağ*, Hz. Peygamberin Fatma Ana'ya çeyiz olarak verdiği çerağdır. Türbede bulunur. Çok önemli günlerde kullanılır. *Biat Değneği*, İmam Hüseyin'e aittir. Özel bir ağaçtan yapılmış olup, hâlâ türbededir. *Hüccat*, Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin Abdal Mûsa'ya verdiği beratır. Şu an nerede olduğu bilinmemektedir. Türbede ayrıca iki mühür, Abdal Mûsa'nın kullandığı Tahta Kılıç, Hz. Peygambere ait olduğu rivayet edilen bir de hırka bulunmaktadır.

Budala Sultan Türbesi; külliye'nin en kutsal olan üçüncü avlusunda, Abdal Mûsa Türbesinin biraz uzağında dağın eteğinde yer almaktadır. Türbe görünüm olarak Abdal Mûsa Türbesini andırmakla beraber, Abdal Mûsa Türbesi kadar gösterişli değildir. Abdal Mûsa Türbesinden sonra Tekke'nin en fazla korunan kısımlarından biridir ve hemen yanında “*Kırklar Makamı*” bulunmaktadır.⁴

*Dervişan Evi ve Tekke İmaret*i; Bu yapılar yıkılmıştır. Tarihi kalıntı ve Tekke'nin şu an görünen yapılarından hareketle, dervişan evi ve imaret yerlerinin bu alanda olduğu rivayet edilmekte ise de, elde yazılı belgeler bulunmamaktadır. Bahçede bulunan patika bir yoldan bu kısma geçilmekte, burada Tekke'ye intisab eden dervişler ve misafirler barınmaktadır.

Mezarlık; Üçüncü avluda yer alan ve XIV. yüzyıldan bu yana hiç bozulmadan zamanımıza kadar gelebilen kısımdır. Burası hiçbir dönemde önemini yitirmemiş ve Tekke'nin en önemli mekanlarından olma özelliğini korumuştur. Her ne kadar zamana yenik düşerek, kırılan toprak altında kalan bazı mezar taşları olsa da, büyük çoğunluğu sağlam kalabilmeyi başarmıştır. Bu mezar taşlarına en büyük zarar 1826'da Yeniçeriliğin kaldırılması sırasında verilmiş, Bektâşi başlıklı pek çok mezar taşı kırdırılmıştır.⁵

Kutsal Kuyu; Tekke'nin en kutsal sayılan mekanlarından biridir. Türbeye uzaklığı yaklaşık 200 metredir. Kuyu altı köşeli olup, taştan yapılmıştır.

4 Akçay, a.g. m., s.366.

5 Akçay, a.g.m., s.369.

mıştır. Kuyunun her yönünde kitabeler bulunmaktadır. Kuyunun suyu “Kevser” suyu ile aynı görülmekte, şifalı olduğuna ve bir çok hastalığı iyileştirdiğine inanılmaktadır.

Misafirhane Öreni; Tekke’yi ziyaret eden misafirlerin ağırlandığı bölümdür. Bu bölümle ilgili elimizde sağlıklı bilgi bulunmamaktadır. Tekke’nin büyüklüğü ve elde olan planlarından hareketle, bu bölümlerin yıkılmış ve kaybolmuş olma olasılığı oldukça yüksektir.

Üstlendiği misyon gereği Tekkenin güçlü bir mali yapısının olduğu bilinmektedir.⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre, Tekkenin çok sayıda vakıfları ve sürüleri mevcut iken,⁷ sonraları Tekkeye ait tüm vakıf arazileri alınıp, satılmıştır.⁸ Günümüzde Tekkenin güçlü mali yapısından söz etmek mümkün değildir. Bu mali zayıflamaya rağmen Dede,⁹ Baba ve alt hizmet grupları, Tekke’de geçmişte olduğu gibi, günümüzde de görevlerini yürütmeye çalışmaktadırlar.¹⁰ Taliplerin dini ve sosyal tüm ihtiyaçlarını karşılamak için çaba göstermektedirler. Yörede ve ülkenin diğer yerlerinde yaşayan Alevî-Bektâşîler zaman zaman dini ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması hususunda “Dede” başta olmak üzere, burada yaşayan bilge kişilere müracaat etmekte, her yıl ülkenin birçok yerinden ve yurtdışından binlerce kişi Abdal Mûsa Türbesini ziyaret ederek niyazda bulunmaktadır.

3. Dedelik (Babalık)

Alevî-Bektâşî geleneğinde dini ve toplumsal önder Dededir.¹¹ Dede; eğitici, yol gösterici, üstad, pir, mürşid olarak nitelendirilir. Mürşidin nefesi hak nefesidir, Mürşidini hak bilmeyenin imanı yok gibidir. Dolayısıyla Alevî-Bektâşî geleneğinde statü ve misyon itibarıyla Dede, sosyal hayatın merkezinde yer almaktadır.¹² Dede; dini ve sosyal açıdan topluma önder-

6 Uçar, *Ramazan, Sosyolojik Açıdan Alevîlik-Bektâşîlik (Abdal Musa Tekkesi Üzerine Bir Araştırma)*, Ankara, 2006, s.59.

7 Akçay, a.g.m., s.362; Uğur, Mustafa, “Abdal Musa Zaviyesi’nin Vakıfları”, *G.Ü.E.F.D.*, Ankara, 1985, c.1, s.297-303;

8 Akçay, a.g.m., s.362; Uğur, a.g.m., s.297-303.

9 Tekke’de dedelik görevini halen Hüseyin Eriş yürütmektedir.

10 On iki hizmet grubu; 1- Dede, 2- Reber, 3- Gözcü, 4- Çerağcı, 5- Sazandar, 6-Ferraş, 7- Saka, 8- Sofracı, 9- Pervane, 10- Peyik, 11- İznikçi, 12- Bekçi’den oluşmaktadır.

11 Alevîlikte Dedelerin Hz. Peygamberin soyundan (evlad-ı resul) olduğu inancı kabul görürken, Bektâşîlik’te Dede (Baba) göreve seçim ile gelir.

12 Uçar, Ramazan, “Alevîlik-Bektâşîlikte Toplumsal Statü ve Dini Otorite Bağlamında Dede”, *S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta, 2007, S.19, s.108.

lik etme, toplumu bilgilendirme, toplumda birliği ve dayanışmayı temin etme, dini ritüellerin uygulanması ve takibini sağlama, toplumda adaleti sağlayarak suçluların cezalandırılması,¹³ vb. misyona sahiptir. Günümüzde dedelerin sosyal statülerini korudukları ve misyonlarını yerine getirdiklerini söyleyebilmek oldukça zordur. Bu oluşum ve değişimde genel olarak hızlı iletişim sonucu meydana gelen sosyo-kültürel değişim başta olmak üzere, siyasi, ekonomik, eğitim vb. çeşitli nedenler önemli rol oynamaktadır, denilebilir. Bununla birlikte Abdal Musa Tekkesi'nde gelenek büyük ölçüde otantik yapısını muhafaza ederken, Dede sosyal statüsünü büyük ölçüde korumakta ve dini otorite olarak algılanmaktadır.

Abdal Musa Türbesinin bulunduğu Tekke köyünde bir din görevlisi (imam) de görev yapmaktadır.¹⁴ Köy halkı bu durumdan hiç rahatsızlık duymamaktadır. Ülkemizde Alevî/Bektâşî-Sünni yaklaşımları esas alındığında problemliler olarak tanımlanan bu durum, Tekke'de "Şeriat imamımız (imam) tarikat önderimiz (Dede)" kavramsallaştırması ile izah edilmektedir. Dede ile din görevlisi arasında hiçbir ciddi sorun yaşanmamış ve yaşanmamaktadır. Karşılıklı saygı ve anlayış içinde herkes görevini yapmaktadır.¹⁵ Bu anlayış ve uygulama Alevî-Bektâşîlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde yerleştirilip uygulanabilir mi? Dedeliğin sosyal statüsü ve görevleri esas alınarak, yeterlilik ve nitelikleri çerçevesinde istihdamları bu algılamaya ne derece katkı sağlayabileceği tartışılmalıdır. Bu konu nitelikli din görevlisi ve Dede yetiştirilmesi ve istihdamı ile doğrudan ilişkili olmakla birlikte, Dedelik kurumunun statü, misyon ve vizyonunun din görevlilerinde olduğu gibi, yasal düzenlemelerle belirlenmesiyle de yakından ilişkilidir. Başka bir ifade ile Alevî-Bektâşî geleneğinde çok önemli bir yeri olan Dedelerin görevlerini yerine getirebilmeleri için yasal alt yapıların hazırlanarak, din görevlilerinde olduğu gibi, statülerinin tanımlanması gerekmektedir.

4. Cem Evi (Birlik Evi)

Alevîlik-Bektâşîlik toplumsal figürlerin öne çıktığı sosyal bir hareket olması nedeniyle, bireyin tüm tutum ve davranışları toplumsal normlar

13 Yaman, Ali, *Alevilikte Dedelik ve Ocaklar*, İstanbul, 2004, s.161.

14 Din görevlisi Alevî-Bektâşî geleneğine mensup aileden gelmekte, eğitimini tamamlamış ve kendi köyünde din görevlisi olarak görev yapmaktadır.

15 Tekke'de bu anlayış ve uygulama sadece günümüze has değildir. Nitekim, Dedelik görevini yürüten Hüseyin Eriş'in verdiği bilgiye göre, babası yaklaşık yirmi beş yıl fahri olarak köyde hatiplik hizmetini yürütebilecek düzeyde güzel Kur'an okuma bilgi ve becerisine sahip bilge bir kişidir.

çerçevesinde değerlendirilmektedir. Alevîlik-Bektâşilikte birey doğumuyla birlikte, her ne kadar geleneğin doğal üyesi olsa da, ikrar vererek Pir'e bağlılığını bildirdikten sonra kimliğini kazanmaktadır.¹⁶ Bu noktada "Ayini Cem"ler ve bunların yürütüldüğü mekanlar olarak cem evleri (Birlik Evleri) Alevî-Bektâşî geleneğinde büyük önem arz etmektedir.

Cem evleri; dua ve niyazların yapıldığı, bireylerin geleneği tanıdığı, ritüelleri öğrenip içselleştirdiği, başka bir ifade ile dini ve ahlaki ritüellerin öğretildiği ve uygulandığı, yani dini sosyalleşmenin gerçekleştiği kutsal mekanlardır. Ülkemizde Alevîlik-Bektâşilik tartışmalarında güncel olan konulardan birisi de cem evleridir. Bazı Alevî-Bektâşî dernek veya vakıfları cem evlerini ibadethane olarak camiye eşdeğer tanımlamaya ve hukuki haklar elde etmeye çalışırken, Sünni inanca sahip olanlar, hatta resmi dini kurumlar ise cem evlerinde dini ritüeller yanında bazı sosyal ve kültürel ritüellerin de gerçekleştirildiğini ileri sürerek, cem evlerinin caminin alternatifi olamayacağını savunmaktadırlar. Daha genel bir ifade ile, son zamanlarda yapılan tartışmalarda cem evleri ile caminin karşılaştırıldığı, birbirlerinin alternatifi gibi sunulmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Misyon ve fonksiyonları esas alındığında, söz konusu kurumların birbirlerinin benzeri ve alternatifi olmadığı anlaşılacaktır.

Abdal Musa Tekkesi'nin bulunduğu Tekke köyünde halen iki cem (birlik) evi bulunmakta ve gelenek mensupları dini ve sosyal ritüellerini buralarda yerine getirmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, köyde bir de cami bulunmakta ve köy halkından arzu edenler dini ibadet ve pratiklerini burada yerine getirmektedirler. Söz konusu uygulamalarda dede ile imam birbirine alternatif olmadığı gibi, cem evi-cami de birbirine alternatif olarak görülmemektedir. Cami ve cem evleri kendi fonksiyonlarını sürdürmektedirler.

Sun'i gündemlerle söz konusu kurumlar üzerinden siyasi ve ideolojik rant elde etme gayretleri yerine, Abdal Musa Tekkesi'nin bulunduğu Tekke köyündeki imam-dede, cami-cem evi ilişki ve iletişimini model olarak yaygınlaştırılmasını sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

16 Bugün her ne kadar Alevî-Bektâşî kavramları bir arada kullanılıyorsa da; "Alevî doğulur, Bektâşî olunur." anlayışı vardır. Yani, bir kişinin kendini Alevî olarak tanımlayabilmesi için Alevî anne-babadan dünyaya gelmesi gerekirken, Bektâşîliğin ritüellerini benimseyen herhangi bir kişi kendisini Bektâşî olarak tanımlayabilir.

5. Din Eğitim ve Öğretimi

Alevî-Bektâşî geleneğinde din eğitim-öğretimi ailede başlayıp, tekke ve dergahlarda devam etmiştir. Osmanlı döneminde Alevî-Bektâşî geleneğine mensup insanlar dini eğitim-öğretimlerini tekke ve dergahlarda dedeler vasıtasıyla karşıladıkları için Tekke ve dergahlar kapatılınca kadar din eğitim-öğretimi ciddi bir problem olarak algılanmamıştır. Cumhuriyet döneminde toplumda oluşan dualist sosyo-kültürel yapıyı ortadan kaldırmak üzere “Tevhid-i Tedrisat” kanunu ile eğitimin tek merkezden yürütülmesi kararı ve uygulamaları tekke ve dergahların kapatılması, Alevî-Bektâşî geleneğine mensup olanlar kadar, Sünni inanca sahip olanlar için de din eğitim-öğretiminde çeşitli tartışmalara¹⁷ neden olmuştur. Örgün ve yaygın eğitimde din eğitim-öğretiminin ağırlıklı olarak Sünni inanç üzerine programlanması, Alevî-Bektâşî geleneğinde - her ne kadar dedeler vasıtasıyla din eğitim ve öğretimi gerçekleştirilse de- din eğitim-öğretimi bir problem olarak hissedilmeye¹⁸ ve Alevî-Bektâşî sivil toplum örgütlenmesi, özellikle , özellikle Avrupa Birliğine giriş sürecinde daha yüksek sesle dillendirilmeye başlamıştır. Ancak dikkat çekici husus, tartışmaların Alevî-Bektâşî geleneğinde din eğitim-öğretiminin nasıl yapılacağından ziyade, örgün eğitimde ilköğretim ve ortaöğretim programlarında yer alan zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi üzerine yoğunlaşmasıdır.¹⁹

Abdal Musa Tekkesi’nde din eğitim-öğretimi dün olduğu gibi, bugün de genelde yaygın din eğitimi (aile, cem (birlik) evi-dede, cami-imam) vasıtasıyla yürütülmekle birlikte, Tekke mensuplarının din eğitim-öğretimi ile ilgili tartışmalara ve son gelişmelere duyarsız kaldığı da söylene-

17 Din eğitim-öğretimi ülkemizde tartışılan konuların başında gelmektedir. Tartışmalar; örgün eğitimde İmam-Hatip Liseleri, İlahiyat Fakülteleri ile ilk ve ortaöğretimde okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri yaygın eğitimde ise, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülen Kur’an Kursları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

18 Örgün ve yaygın eğitim programlarının genel itibarıyla Sünni anlayış çerçevesinde oluşturulması, Alevî-Bektâşîlere hitap etmemesi bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Alevî-Bektâşî öğretisi çerçevesinde dini hayatını şekillendiren insanların doğru bilgiye ulaşması zorlaşmış, özellikle Dedelerin kendilerini yetiştirme ve geliştirme imkanları olmamıştır. Bu ihtiyaç geleneksel kalıplar içerisinde sözlü gelenek etrafında çözülmeye çalışılmış ise de, yeterince başarılı olunamamıştır. Dedelerin büyük çoğunluğunun günümüz insanının sorunlarının üstesinden gelmede yetersiz kalması, dedelerin statüsü ve rollerinin tartışılmasına neden olmuştur.

19 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri, son zamanlarda din eğitim-öğretimi tartışmalarının merkezine oturmuştur. Bazı sosyal kesimler bu dersin seçmeli olmasını, bazı sosyal kesimler de programların Sünni inanca göre hazırlandığını ileri sürerek dersin programdan çıkarılmasını istemektedir. (<http://www.aleviakademisi.org/rapor19992001.htm>)

mez.²⁰ Tekke köyünde yaşayan Alevî-Bektâşîlerin farklı düşüncelere sahip olanları olsa da, çoğunluğu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin kaldırılması veya seçmeli hale getirilmesinden ziyade, ders içeriklerinin yeniden düzenlenerek, Alevîlik-Bektâşîlik ile ilgili konuların daha kapsamlı bir şekilde programda yer almasının daha olumlu olacağı düşüncesindedirler.²¹ Abdal Musa Tekkesinin diğer problem alanlarında olduğu gibi, bu konuda da uzlaşmacı bir tutum sergilediği görülmektedir. Bu düşünce ve tutumun, Alevî/Sünnî toplumun tüm kesimlerinde ortaya çıkan yanlış bilgilerin düzeltilmesi, bilgi eksikliğinin giderilmesi, hareketlerin birbirlerini doğru tanımaları ve bir arada yaşama kültürünün oluşması anlamında, Türk toplumunun sosyal bütünleşmesi açısından oldukça önemli olduğu kanaatindeyiz.

6. Din Hizmetleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı

Alevî-Bektâşî geleneği ile ilgili tartışmalarda yer alan bir diğer konu da din hizmetleri ve Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumu din konusunda aydınlatmak, dini hizmetlerde rehberlik etmek, cami ve mescidlerin yönetim ve denetimini yürütmek üzere kurulmuş yasal bir kurumdur.²² Başkanlık yasaların kendisine verdiği yetki ve sorumluluk çerçevesinde gerçekleştirdiği idari ve hukuki düzenlemelerle -yeterlik ve nitelik itibariyle tartışılabilir olmakla birlikte- görevlerini yerine getirme gayreti içerisinde. Ancak, tarihi süreç içinde ortaya çıkan din anlayışı farklılıkları ve toplumda meydana gelen sosyo-kültürel değişim ve gelişmelerin günümüzdeki yansımaları²³ nedeniyle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın toplumun tüm kesimlerine istenilen düzeyde hizmet götürüp/götürememesi hususunda tartışmalar devam etmiş ve etmektedir. Son dönemlerde ise, Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet alanı ve yeterlikleri üzerine yapılan tartışmalar genelde Alevî-Bektâşî geleneği mensuplarının dini ihtiyaçlarını karşılayıp/karşılayamaması üzerine yoğunlaşmıştır. Alevî-Bektâşî dernek ve vakıflarından bazıları yapısal ve fonksiyonel olarak Di-

20 Uçar, Ramazan, "Alevî-Bektâşîler Açısından Türkiye'de Din Eğitimi: Bir Alan Araştırması", *S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Isparta, 2005, S.15, s.43vd.

21 Uçar, a.g.m., s.43vd.

22 Buyrukçu, Ramazan, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, Ankara, 1995, s.35vd; Taş, Kemaladdin, *Türk Halkının Gözüyle Diyanet*, İstanbul, 2002, s.83.

23 Türk toplumunun büyük çoğunluğu Müslüman olmasına rağmen, dini anlayış ve yaşayış itibariyle bir homojenliğin olduğu söylenemez. Bu durum mezhep farklılaşmalarından (Hanefî, Şafî, vb.) kaynaklanabildiği gibi, din anlayışında meydana gelen farklılaşmalardan da kaynaklanabilmektedir.

yanet İşleri Başkanlığı'nın kendilerine hizmet vermediğini belirterek, Başkanlığın kaldırılmasını talep ederken, bazıları da din hizmetlerinin organize ve yürütülmesinde Diyanet İşleri Başkanlığında kendilerinin temsil edilmelerini istemektedirler.²⁴ Ancak Alevî-Bektâşî geleneğinin homojenlik göstermeyen bu taleplerin karşılanmasında ortaya çıkabilecek hukuki problemler bir yana, günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı personeli, özellikle din görevlilerinin Sünni inanca sahip olanların, dini ihtiyaçlarını karşılamada da yetersiz kaldıkları görülmektedir.²⁵ Çünkü din görevlilerinin mesleki alan bilgisi, dini danışmanlık, rehberlik ve iletişim, özellikle mezhep ve Alevîlik-Bektâşîlik alanındaki bilgi ve becerileri yetersiz kalmaktadır.²⁶

Abdal Musa Tekkesi mensupları yukarıda da ifade edildiği üzere, dini hizmetlerini her ne kadar kendi imkanları ve ürettikleri yöntemlerle karşılasalar da, Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili tartışmalara ilgisiz kalmaktadırlar. Din eğitim-öğretimi konusunda olduğu gibi, Diyanet İşleri Başkanlığı hususunda da, farklı düşünce sahipleri olsa da, çoğunluğu Başkanlığın kaldırılması yerine, toplumdaki din anlayışı farklılıklarını da kuşatacak hizmet politikalarının oluşturularak görev ve sorumluluklarını yerine getirmelidir, şeklinde uzlaşmacı bir tavır sergilemektedirler.²⁷

Alevî-Bektâşî geleneğinin problemlerinin yoğun olarak tartışıldığı, "Alevî açılımı" adı altında problemlerin çözümü ile ilgili arayışların hızlandığı günümüzde Abdal Musa Tekkesi'nin uzlaşmacı anlayış, tutum ve tavırlarının bir model olup/olamayacağı göz ardı edilmemelidir, kanaatindeyiz.

24 Bkz. Onat, Hasan, "Alevîlik-Bektâşîlik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri ve Diyanet," *Türk Yurdu*, Ankara, 2005, c.25. S. 210, s.8vd; Kutlu, Sönmez, "Alevîlik-Bektâşîliğin Diyanet'te Temsil Problemi" *İslamiyat*, Ankara, 2001, c.4, S.1, s.21vd; Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması yönündeki taleplerle ilgili olarak Bkz. <http://www.milliyet.com/2004/12/22/siyaset/asiy.html>

25 Bkz. Buyrukçu, a.g.e., s.356vd; Taş, a.g.e., s.199.

26 İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat fakülteleri öğretim programlarında mezhepler ve Alevîlik-Bektâşîlik ile ilgili konular yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla bu durum toplumun doğru dini bilgiye ve sağlıklı din anlayışına ve din hizmetine kavuşmasını engellemektedir. Nitekim, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 1992 yılında İmamlar üzerinde yaptırmış olduğu bir anket uygulaması sırasında, yörede yaşayan din görevlilerinin bir çoğunun Hanefî mezhebi çizgisinde eğitim aldığı, büyük çoğunluğu Şafîî olan yöre halkının ihtiyaçlarına cevap veremedikleri ve hatta görevli oldukları köylere gitmedikleri gözlemlenmiştir.

27 Uçar, Ramazan, "Alevî-Bektâşîlerin Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Temsil Problemi (Alan Araştırması)", *Uluslararası Bektâşîlik ve Alevîlik Sempozyumu I*, Isparta, 2005, s.455vd.